

КРАЄЗНАВЧИЙ ГУРТОК ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ГЕОГРАФІЇ

Постановка проблеми. Виховання учнів у сучасному суспільстві здійснюється в контексті національної і загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети, життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства держави і нації.

У складному і багатогранному процесі підвищення ефективності навчання і виховання учнів важлива роль належить органічній єдності і тісній взаємодії навчальної та позакласної роботи.

Позакласна робота – складова частина навчально-виховної роботи, одна з форм організації дозвілля учнів. Вона дає широкі можливості для всебічного розвитку учнів і підготовки їх до життя.

Говорячи про географію, то позакласна робота – це, насамперед, практичне вивчення рідного краю, тобто географічне краєзнавство. У цій роботі вирішується комплекс завдань навчально-виховного характеру: формується розуміння прекрасного в природі, закладається здатність правильно сприймати зміст раціонального природокористування, охорони й множення природних ресурсів, здійснюється економічне виховання, прищеплюються багато практичних навичок і умінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема позакласної роботи знаходиться в сфері наукових інтересів багатьох вчених та видатних педагогів, які узагальнили педагогічний досвід вчителів шкіл та обґрунтували зміст, форми і методи позакласної роботи з географії. Більшість вчених та вчителів-методистів з географії зазначають, що дуже часто інтерес до предмету, вибір професії відбувається під впливом позакласної роботи. Вивченням особливостей організації краєзнавчого гуртка в школі займалися І.І. Барінова,

І. А. Верба, С.Г. Кобернік, О.В. Корнєєв, М.П. Откаленко, А. Сафіуллін, М.К. Семакін, К.Ф. Стрєєв.

Метою дослідження є визначення та аналіз особливостей роботи краєзнавчого гуртка в школі. Реалізація поставленої мети вимагає вирішення таких **завдань**:

1. ознайомитись з особливостями організації краєзнавчого гуртка в школі;
2. проаналізувати роботу краєзнавчого гуртка на базі ЗОШ №52 м. Херсон.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта дітей завжди починається з ознайомлення з рідним краєм і людьми, які живуть поряд. Краєзнавча робота з учнями – важлива частина позакласної роботи з географії. Вивчаючи історію рідного краю, діти починають пишатися своєю маленькою батьківщиною, прагнуть дізнатися більше про її історію, беруть приклад з видатних земляків. І, звичайно, діти, для яких небайдужа історія предків, виростуть патріотами, відповідальними не тільки за своє життя, а й за рідну землю, за те, якою вона дістанеться у спадок майбутнім поколінням [6].

Переважає більшість учнів успішно засвоює шкільну програму та сьогодні цього вже не достатньо. Учні мають одержувати не лише знання, а й навчитися самостійно поповнювати їх, орієнтуватися в потоці наукової і політичної інформації, уміти зіставляти свої бажання і вчинки із суспільними принципами й нормами, брати активну участь у великих державних перетвореннях. Краєзнавство з методологічного прийому перетворилося на загально-педагогічний принцип. Дослідження рідного краю сприяє поглибленню знань, умінь і навичок учнів, розвитку їх здібностей і пізнавальної активності, свідомому вибору ними майбутньої професії.

Однією з найкращих форм організації позакласної роботи з географії по вивченню рідного краю є краєзнавчий гурток.

Гурток – це об'єднання учнів різного віку, зацікавлених у додатковому отриманні знань з географії [4].

Краєзнавчий гурток – це організаційний центр позакласних занять, пов'язаних з вивченням рідного краю. На ньому діти розвивають самостійність, отримують практичні вміння та навички.

Метою роботи краєзнавчого гуртка є:

1. Вивчення, дослідження та збір матеріалів про природу рідного краю, країни; про історичну минувшину та сьогодення, про видатних людей краю та культуру;
2. Організація роботи з екологічного виховання, формування у школярів вмінь та навичок природоохоронної діяльності, розвиток розуміння прекрасного в природі;
3. Вироблення в учнів умінь практично застосовувати здобуті географічні знання та користуватися джерелами географічної інформації;
4. Розвиток творчих здібностей дітей, які пов'язані з географічними дослідженнями і передбачають аналіз зібраних фактів;
5. Вивчення особливостей господарської діяльності рідного краю (промисловості, сільського господарства, транспорту), перспектив розвитку цих галузей із наступними висновками.

Заняття в гуртку допомагає дітям наблизитися до умов життєвої практики, стати співучасниками суспільно корисної праці, набути рис громадянина, відчути себе справжніми господарями землі [6].

Досвід багатьох вчителів показує, що організацію краєзнавчого гуртка потрібно починати з того заняття, яке могло б зацікавити учнів, наприклад з краєзнавчого походу, краєзнавчого вечора, екскурсії тощо. В процесі підготовки до цього заняття і під час його проведення виявляються найбільш активні учні. З них і слід створювати ядро гуртка [5].

Організація роботи в краєзнавчому гуртку спирається на самостійність та ініціативу дітей, які, однак, спрямовуються вчителем. «Вчитель в гуртку повинен бути авторитетним і тактовним «консультантом», - пише Н.Н. Баранський, - він не повинен придушувати гуртка, але не має і самоусуватися» [5, с. 73].

Краєзнавчий гурток дає можливість педагогу проводити роботу цілеспрямовано, поєднуючи групові форми роботи з індивідуальними. Керівник гуртка повинен вміло поєднувати теоретичні та практичні заняття, використовувати різні методи та прийоми роботи. Результативність роботи гуртка буде залежати й від того, наскільки керівник інформований про індивідуальні особливості, інтереси та успішність гуртківців. Це сприятиме розвитку пізнавальної діяльності та творчості учнів.

У своїй роботі краєзнавчий гурток має використовувати велику кількість методів дослідницької діяльності, насамперед це:

- літературний;
- метод польових спостережень;
- візуальний;
- картографічний;
- статистичний;
- анкетування;
- фотографування та кінозйомка [6].

Важливим є також вибір форм роботи у краєзнавчому гуртку. Учитель, обізнаний з рідним краєм лише за літературними джерелами, використовує найчастіше стаціонарні форми краєзнавчої роботи: краєзнавчі олімпіади, конференції, лекторії, конкурси, вікторини, випуск краєзнавчих газет та журналів та інші заходи, що проводяться на місці, в умовах школи.

Практичними формами роботи краєзнавчого гуртка є:

1. *Прогулянки* – найпростіша форма краєзнавчої роботи. Прогулянки організовують у ліс, на річку, у гори тощо. Вони не потребують особливих витрат і спеціального туристського спорядження.
2. *Екскурсія* – форма краєзнавчої роботи, перед якою ставиться мета закріпити знання, здобуті на заняттях гуртка. На екскурсіях учителі разом зі своїми вихованцями мають справу з такими об'єктами, явищами і процесами, які наочно можна показати тільки в природі.

3. *Експедиції* – найскладніша форма краєзнавчої роботи, що передбачає проведення певних наукових досліджень. Організуючи й проводячи такі експедиції, учитель повинен ставити собі за мету насамперед прищеплення учням навичок найпростіших наукових досліджень та залучення їх до суспільно корисної праці [1, 3].

Програма краєзнавчого гуртка складається з розрахунку на охоплення всього комплексу краєзнавчого вивчення обраної території – природи, населення, господарства. Особливістю програми є організація індивідуальної і колективної діяльності учнів з накопичення нових знань з географії, історії, культури рідного краю з різних джерел інформації, творчої обробки інформації, самостійних досліджень, проектів [5].

Пошукова та краєзнавча робота має велике значення в процесі виховання учнів. Вона сприяє розвитку їх творчих інтересів, розширює світогляд школярів, формує активну громадянську позицію, спонукає вести здоровий спосіб життя.

Саме з цією метою в Херсонській ЗОШ №52 було створено краєзнавчий гурток «Географи-краєзнавці», який працює з 2010 року на базі учнів 6-11-х класів. Керівник гуртка – Руденко Микола Миколайович.

Головним змістом гурткової роботи в школі є вивчення місцевої природи, заходів по її перетворенню та збереженню. З самого початку існування гуртка його члени розпочали пошукову краєзнавчу роботу. Їхніми зусиллями було зібрано матеріали про історію, народні звичаї, обряди та про природу рідного краю.

Програма роботи краєзнавчого гуртка розрахована на три роки для учнів 6-11-х класів. На опрацювання навчального матеріалу відводиться по 216 годин на кожний рік. Метою програми є набуття особистістю компетентностей у процесі занять географічним краєзнавством. В основу програми покладено базові блоки: географічне краєзнавство, спортивно-туристська підготовка, фізична культура та безпека життєдіяльності.

Заняття гуртка організуються таким чином, щоб одне заняття було теоретичне, а друге – практичне. Тривалість занять визначається з урахуванням психофізіологічного розвитку та допустимого навантаження дітей, і становить близько дві академічні години. Орієнтовне співвідношення теоретичних і практичних годин 1:6. Заняття гуртка можуть проходити у досить різних формах. Це, насамперед, круглий стіл, відео-конференція, усне повідомлення, лекторій, гра.

Для закріплення та реалізації набутих вихованцями знань, умінь та навичок у кінці навчального року проводиться літня туристсько-краєзнавча подорож.

У минулому навчальному році члени гуртка здійснили пішохідний туристсько-краєзнавчий похід по гірському Криму. Основною метою краєзнавчої роботи під час походу став збір фотоматеріалу краєвидів Кримських гір. Зібраний матеріал поповнив фотоархів кабінету географії та став вагомим «фотоаргументом» популяризації роботи краєзнавчого гуртка «Географи-краєзнавці».

Фотографії учасників походу приймали участь у фотоконкурсі «Життя прекрасне ще й тому, що можна мандрувати», проведеного в рамках тижня географії та туризму «Від чотирьох стін – на всі чотири сторони світу».

Учасники гуртка приймають активну участь в шкільних та міських олімпіадах з географії, є членами Малої Академії наук, проводять пропагандистку роботу серед учнів молодших класів щодо захисту навколишнього середовища, є активними учасниками при проведенні тижня географії та туризму в школі.

Вихованці краєзнавчого гуртка приймають активну участь в усіх заходах, які проводить «Центр туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді», це, насамперед, змагання з пішохідного туризму «Смуга перешкод», похід присвячений 70-річчю звільнення м. Херсон від німецько-фашистських загарбників, краєзнавчий експрес, сімейний зліт «Тато, мама і я – туристська сім'я» тощо.

Учні школи, члени гуртка мають великий творчий потенціал, бажання знати більше про рідний край, тому адміністрація школи і педагогічний колектив створюють сприятливі умови для розвитку краєзнавчої роботи.

Висновки. Необхідність вивчення своєї малої батьківщини, насамперед, пов'язана з великими можливостями шкільного краєзнавчого гуртка у створенні умов для успішної адаптації і творчої самореалізації молодого покоління за місцем проживання. Краєзнавчий гурток – це організаційний центр позакласних занять, пов'язаних з вивченням рідного краю. Заняття в ньому допомагає школярам глибше зрозуміти, що кожен громадянин України зобов'язаний піклуватися про збереження історичної і культурної спадщини своєї країни, берегти пам'ятки історії і культури.

Список використаних джерел

1. Барінова І.І. Внеурочная работа по географии/ І.І. Барінова, Л.І. Елховская, В.В. Ніколіна. – М.: Просвещение, 1988. – 157с.
2. Верба І.А. Туристско-краєведческие кружки в школе/ І.А. Верба, Я.Б. Галкін, А.П. Радінцев. – М.: Просвещение, 1988. – 160с.
3. Гарус Л.М. Вивчаємо те, що любимо! / Л.М. Гарус// Географія. – 2013. - №10. – С.2-31.
4. Кобернік С.Г. Методика викладання географії в школі/ С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко, П.О. Масляк, О.Я. Скуратович. – К.: Стафед, 2000. – 320с.
5. Строев К.Ф. Краєзнавство/ К.Ф. Строев. – М.: Просвещение, 1974.
6. Яценко Н. Система позакласної туристсько-краєзнавчої роботи/ Н. Яценко// Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2010. - №44 (673). – С.13.

